

Ф.П. ТКАЧЕНКО, О.М. ПОПОВА, О.А. БАБЕНКО

Одеський національний університет ім. І.І. Мечнікова
вул. Дворянська, 2, м. Одеса, 65026, Україна

НОВІ ЗНАХІДКИ ГРИБІВ, ЗАНЕСЕНИХ ДО ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ (ОДЕСЬКА ОБЛ.)

Ключові слова: *Morchella*, *Mutinus*, Червона книга, Україна, Одеська область

Мікобіота Одеської обл. вивчена ще недостатньо, хоча відомості про макроміцети степової зони України, до якої вона територіально належить, є досить ґрунтовними [1–5]. Проте ці дані вже дещо застаріли. Стосовно ж інформації про рідкісні види грибів досліджуваного району, то вона тут майже відсутня.

Матеріали і методи досліджень

Протягом 2008 р. під час маршрутних ботанічних і мікологічних досліджень флори Одеської обл. ми виявили два рідкісні види грибів, занесених до Червоної книги України [14]: *Morchella steppicola* Zerova та *Mutinus caninus* (Huds.) Fr. Їх ідентифікували за відповідними визначниками [9, 10].

Результати досліджень та їх обговорення

Нижче наводимо відомості про знайдені раритетні види макроміцетів і їх місцезнаходження.

Morchella steppicola Zerova

Зріле плодове тіло знайденого екземпляра до 10 см заввишки, 4–6 см завширшки, з трапезієподібною сіруватою шапінкою з сіткою складок, яка зрослася з ніжкою (рис. 1). Ніжка 4,5 x 4 см, біла, згодом сіра. Споривий порошок безбарвний. Спори еліпсоїдні, гладенькі, світло-сірі, 10,2–11,9 x 5,1–8,5 мкм. Занесений до Червоної книги України, категорія III (рідкісний).

Місцезнаходження

Одеська обл., Болградський р-н, поблизу с. Криничне, степові схили берега озера Ялпуг, 12.04.2001 р.; Комінтернівський р-н, степові ділянки біля Тилігульського лиману навпроти с. Ранжеве, в межах регіонального ландшафтного парку «Тилігульський», на ґрунті, 30.04.2008 р., зібрав Ф.П. Ткаченко.

Виявлений у складі фітоценозу з домінуванням *Stipa capillata* L. Загальне проективне покриття становило 95–100 %, *Stipa* — 50–60 %. Крім цього виду, перший під'ярус також утворювали особини *Botryochloa ischaemum* (L.) Keng (5–10 %). У другому під'ярусі зростали *Festuca valesiaca* Gaudin (5–15 %), *Astragalus onobrychis* L., *Phlomis pungens* Willd., *Euphorbia sequieriana* Neck., *Linum austria-*

© Ф.П. ТКАЧЕНКО, О.М. ПОПОВА, О.А. БАБЕНКО, 2009

cum L., *Eryngium campestre* L. (з проективним покриттям — менше 1%), у третьому — *Teucrium polium* L. (1–2%), *Galatella villosa* (L.) Rechb. f. (1%), *Kochia prostrata* (L.) Schrad., *Achillea nobilis* L., *Astragalus corniculatus* M. Bieb. (з проективним покриттям — менше 1%) та інші види різнотрав'я.

Поширення в Україні

За узагальненими даними [12, 13] *M. steppicola* трапляється у лісостеповій та степовій зонах України — у Запорізькій, Херсонській, Кіровоградській, Луганській, Донецькій, Полтавській, Сумській та Черкаській областях.

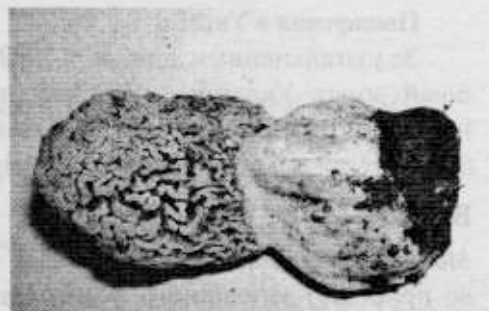

Рис. 1. Молоде плодове тіло *Morchella steppicola*

Fig. 1. Young fruit body of *Morchella steppicola*

Mutinus caninus (Huds.) Fr.

Єдиний знайдений екземпляр *M. caninus* являв собою порожнисту, жовтувату, на верхівці помаранчеву ніжку (рецептакул) 7,2 x 0,7 см. На ніжці були залишки перидія у вигляді вольви.

Нижня стерильна поверхня рецептакула мала пористу структуру (рис. 2). Маслиново-зелена спорова маса слизистої глеби (шпинки) була липка, з земляним запахом. Спори еліпсоїдні, гладенькі 4,0–4,2 x 1,8–2,0 мкм. Занесений до Червоної книги України, категорія III.

Місцезнаходження

Одеська обл., Балтський р-н, лісовий масив заповідного урочища «Ківшеве», квартал № 8, біля трухлявого пня, на підстилці, 26.06.2008, зібрав Ф.П. Ткаченко.

Рис. 2. Плодове тіло *Mutinus caninus*

Fig. 2. Fruit body of *Mutinus caninus*

Біля цього екотопу деревні насадження штучного лісового масиву переважно утворені інтродуцентами: *Phellodendron amurense* Rupr., *Aesculus hippocastanum* L., *Juglans regia* L., *Gleditsia triacanthos* L. З аборигенних видів виявлені *Quercus robur* L., *Tilia cordata* Mill., *Cerasus avium* (L.) Moench та *Fraxinus excelsior* L. Чагарниковий і трав'яний яруси не сформовані. З кущів трапляються *Swida sanguinea* (L.) Oriz, *Ligustrum vulgare* L., *Sambucus nigra* L., *Euonymus europaea* L. з проективним покриттям не більше 5%. Трав'яний покрив формують *Glechoma hederacea* L., *Chaerophyllum temulum* L., *Taraxacum officinale* Wigg. aggr., *Viola arvensis* Murray.

Поширення в Україні

За узагальненими даними [6] *M. caninus* трапляється у лісовій та лісостеповій зонах України — у Закарпатській, Львівській, Волинській, Тернопільській, Чернігівській, Полтавській, Черкаській і Харківській [11] областях та в Автономній Республіці Крим [8].

Висновки

Morchella steppicola і *Mutinus caninus* ми виявили на територіях, які включені до природно-заповідного фонду Одеської обл., тобто ці знахідки рідкісних макроміцетів є важливими для соціологічної характеристики заповідних об'єктів. Загалом збереження раритетної мікобіоти можливе лише за умови охорони відповідних ландшафтів і екосистем [7].

1. *Васер С.П.* Флора Agaricales цілинних степів Української РСР // Укр. ботан. журн. — 1973. — 30, № 4. — С. 457—466.
2. *Васер С.П.* Види агарикальних грибів (порядок Agaricales) і строки їх плодоношень в заповідних цілинних разнотравно-типчакково-ковильних степах України // Микол. и фитопатол. — 1974. — 8, вып. 4. — С. 392—397.
3. *Васер С.П.* Шапникові гриби (пор. Boletales, Agaricales, Russulales) природних лісів степової зони України. I. Гриби колків // Укр. ботан. журн. — 1974. — 31, № 2. — С. 191—197.
4. *Васер С.П.* Флора грибів України. Агариковые грибы. — Київ: Наук. думка, 1980. — 328 с.
5. *Васер С.П., Солдатова И.М.* Высшие базидиомицеты Степной зоны Украины. — Київ: Наук. думка, 1977. — 355 с.
6. *Гелюта В.П., Висоцька О.П.* Нові знахідки видів роду *Mutinus* Fr. (*Phallaceae*) в Україні // Укр. ботан. журн. — 2007. — 64, № 3. — С. 454—459.
7. *Дудка І.О.* Збереження занесених до Червоної книги України видів грибів і спорових рослин на природоохоронних територіях // Екол. вісник. — 2003. — № 9—10. — С. 6—8.
8. *Дудка І.О., Гелюта В.П., Тихоненко Ю.Я. та ін.* Гриби природних зон Криму. — К.: Фітосоціоцентр, 2004. — 452 с.
9. *Зерова М.Я.* Визначник грибів України. У 5 т. — К.: Наук. думка, 1979. — Т. 5, кн. 2. — 566 с.
10. *Лессо Т.* Определитель. Грибы. — М.: АСТ Астрель, 2005. — 304 с.
11. *Сивоконь Е.В.* Новая находка гастеромицета *Mutinus caninus* (Huds. ex Pers.) Fr. в Харьковской Лесостепи // Акт. пробл. ботан. та екол.: Мат-ли міжнар. конф. молодих учених-ботаніків (Київ, 17—20 вересня 2007 р.). — К.: Фітосоціоцентр, 2007. — С. 62—63.
12. *Сміцька М.Ф., Бойко М.Ф.* Нове місцезнаходження *Morchella steppicola* Zerova в УРСР // Укр. ботан. журн. — 1988. — 45, № 2. — С. 71—72.
13. *Сухомлин М.М., Куткова О.В., Паніна З.О.* *Morchella steppicola* Zer.: морфологічні особливості, ультраструктура та поширення у південно-східній Україні // Укр. ботан. журн. — 2007. — 64, № 6. — С. 867—874.
14. *Червона книга України.* Рослинний світ. — К.: УЕ, 1996. — 608 с.

Рекомендує до друку
В.П. Гелюта

Надійшла 13.01.2009

Ф.П. Ткаченко, Е.Н. Попова, О.А. Бабенко

Одесский национальный университет им. И.И. Мечникова

НОВЫЕ НАХОДКИ ГРИБОВ, ЗАНЕСЕННЫХ В КРАСНУЮ КНИГУ УКРАИНЫ (ОДЕССКАЯ ОБЛ.)

Представлены общие сведения о новых находках в Одесской обл. грибов, занесенных в Красную книгу Украины: *Morchella steppicola* Zerova и *Mutinus caninus* (Huds.) Fr.

Ключевые слова: Morchella, Mutinus, Красная книга, Украина, Одесская область.

F.P. Tkachenko, E.N. Popova, O.A. Babenko

I.I. Mechnikov Odessa National University

NEW RECORDS OF FUNGI LISTED IN THE RED DATA BOOK OF UKRAINE IN ODESSA REGION

Information about new records of *Morchella steppicola* Zerova and *Mutinus caninus* (Huds.) Fr. in Odessa Region is presented. These fungi are listed in the Red Data Book of Ukraine.

Key words: Morchella, Mutinus, Red Data Book, Ukraine, Odessa Region.